

באר התורה / הגר"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים**פרשת אמור****"ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר"**

שבע"פ (במס' סוכה בפי' לולב הגזול משנה ג) קודמים לולב והדס וערבה לאתרוג (שהוא במשנה ה). ולהנ"ל דהת"ח יודעים שהבע"ב קודמים להם, והבע"ב חושבים את הת"ח קודמים להם, עי"ז חיים הת"ח והבע"ב בשלום ובמישור, א"ש. כידוע ממדרשים (רבה אמור ל יב) ופיוטים (יוצר ליום ראשון ד"ה אקרא בראשון) דאתרוג היינו נגד ת"ח שהם ג"כ בעלי מעייט וכו'. לזה חלקה תורה שבכתב כבוד לת"ח שהם ג"כ בעלי מעייט לחשוב אותם תחילה, וכתבה תחלה פרי עץ הדר. אולם הת"ח בתושבע"פ הקדימו לולב והדס וערבה לאתרוג, להיותם יודעים שהבע"ב קודמים להם בתומכם אותם שיוכלו ללמוד וללמדם דרך הישרה שע"פ התורה"ק, עכ"ל.

והוא עד"ר שנתבאר בחולין שם דליבעי רחמי איתכליא על עליא, דאילמלא עליא לא מתקיימן איתכליא, ולכן על הת"ח לכבד את תומכיה.

ג-

עוד יש לבאר והוא בהקדם מש"כ בספר תולדות יצחק עה"ת (ויחי מט ג): בד"ה זבולון לחוף ימים. ראוי שיקדים לישישכר שנולד ראשונה, והקדים לזבולון לומר שהמחזיק יד לומדי תורה יש לו שכר יותר מהלומד, עכ"ל.

הנה מש"כ שהמחזיק יד לומדי תורה יש לו שכר יותר מהלומד, צ"ב מהיכי תיתי שיהיה שכרו של התומך גדול משכרו של הלומד עצמו. ונראה עפ"י מה שאמרו בברכות (זו א) גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מן האנשים, שנאמר "נשים שאננות קמנה שמענה קולי בנות בטחות האזנה אמרתי" (ישעיה לב ט) ע"כ. ובפי' רש"י שהרי קראן שאננות ובטחות, עכ"ל.

(שם): אמר ליה רב לרי' חייא נשים במאי זכיין, באקרויי בנייהו לבי כנישתא, ובאתונניי גברייהו בי רבנן, ונטרן לגברייהו עד דאתו מבי רבנן, ע"כ.

ובפי' רש"י (שם) 'לבי כנישתא' תינקות של בית רבן היו רגילין להיות למדים לפני רבן בבית הכנסת. 'בי רבנן' בית המדרש ששם שונים משנה וגמרא. 'ונטרן לגברייהו' ממתנינות לבעליהן ונותנות להם רשות ללכת וללמוד תורה בעיר אחרת, עכ"ל.

בדרשות חת"ס (ח"י נצו"י) בד"ה ואמר וכו', הא דשאל נשי במאי זכיין, ר"ל במאי זכיין יותר מאנשים, דאמרין גדולה הבטחה וכו', ואמר בזכות שמחזיקים ידי בעליהם ומגדלים בניהם לתורה, כי הבעלים בעצמם ומכל שכן הבנים אפשר שיקלקלו ויקופח שכרם, אבל הנשים עושות את שלהם להחזיק וכו', שכן האשה לא יקופח כאבל היתה מגדלת "בעל ובן" צדיקים גמורים וכו', עכ"ל.⁴

ובספר ארץ חמדה להמלבי"ם (ברכות שם) בד"ה גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים וכו', י"ל כי הלומד מתנאי הלימוד שיהיה לשם שמים, ואם לאו אינה תורת ה' שיקבל עליו השכר השלם, אבל נשים הם בקבלת שכר בעבור שמחזיקות בידי בעליהם ובניהם שילמדו, א"כ אף אם בעלה ובניה לומדים שלא לשמה מ"מ היא עשתה את שלה לשמה ומקבלת שכרה תמיד, וע"ז גדולה הבטחה של הנשים יותר וכו', עכ"ל.

ולפי דבריהם מבואר מש"כ בתולדות יצחק, שהמחזיק יד לומדי תורה יש לו שכר יותר מהלומד. והוא משום שהמחזיק לומדי התורה שכרו משלם אף שהת"ח בעצמו אפשר שיקלקלו ויקופח שכרם וכמו שכתב בחת"ס, גם המחזיקים בהם שכרם משלם אף שהת"ח לומדם פעמים שלא לשמה וכמו שכתב בארץ חמדה.

ד-

בספר צמח דוד (וזאת הברכה לג יח) עה"פ "וְלִזְבוּלָן אִמְרָ שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ וְיִשְׁשָׁךְ בְּאַהֲלִיךָ" והנה וכו', ומה יאמר ביששכר דתיבת "שמח" נאמר עליו וכו', אפי' גם יששכר יש לו לשמוח, אפילו ח"ו אם עוסק שלא לשמה, מ"מ יגיע לו ג"כ חלק לעוה"ב, כיון שעל ידו יש לזבולון עוה"ב, במה שמקבל ממנו הצדקה לעסוק בתורה וכו', עכ"ל.

ולהמתבאר י"ל דמלבד מה דהת"ח צריכים לכבד את תומכיה, כיון שעל ידם יורד מעליהם עול ד"א וכמו שכתב בספר ברכת חיים, גם צריכים לכבדם מטעם שעל ידיהם זוכין בשכרם כאילו למדו בלי הפסק, וכאילו למדו לשמה, וכמו שביאר בספר צמח דוד.

ולכן שפיר הקדים התנא לפרש קודם לולב ואגודתו שהם מרמזים על התומכי תורה, ואח"כ האתרוג שהוא מרמז על הת"ח.

"ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים" ע"כ (אמור כג מ). הנה סדרן של ארבעת המינים בתורה הם: פרי עץ הדר שהוא אתרוג, כפת תמרים שהוא לולב, ענף עץ עבות שהוא הדס, וערבי נחל שהוא ערבה. ופתח באתרוג ואח"כ לולב ואגודתו.

א-

סוכה (פי"ג מ"א) לולב הגזול וכו' ע"כ, (שם מ"ב) הדס הגזול וכו' ע"כ, (שם מ"ג) ערבה גזולה וכו' ע"כ, (שם מ"ה) אתרוג הגזול וכו' ע"כ. פתח בלולב ואגודתו וסיים באתרוג, וכ"ה סדרן בטור ושוי"ע.

וצ"ב אמאי שינה התנא סדרן לפרשם קודם לולב ואגודתו ואח"כ האתרוג, ממה שכתבה התורה קודם האתרוג ואח"כ לולב ואגודתו. ובתוס' יו"ט (שם) בד"ה לולב וכו', ולפי שהלולב נאגד עם ההדס והערבה כמ"ש במשנה ח'. הלכך מפרש להו ברישא וכסדרן בכתוב כפת תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל והדר מפרש לאתרוג, אף על גב דפרי עץ הדר ברישא כתיב. ועוד נחל מברכים אלולב הואיל ובמינו גבוה מכולן, כדאיתא בגמרא (לו ב) והלכך נמי אקדים פירושיה והדר מפרש לה כסדרן המפורשים אחריו בכתוב. א"נ משום דאגדי עמיה, עכ"ל.¹

ובספר הון עשיר (שם) בד"ה לולב. הקדים לדין הדס, והדס לערבה, וערבה לאתרוג, שלא כסדר הכתוב. לרמוז דרך אגודתם, שצריך לאגדם בענין שיהיה הלולב עולה מההדס, וההדס מהערבה, והערבה עולה על האתרוג, ככתוב בלומדי הארי זה"ה. ועיין בספרי משנת חסידים מסכת ימי מצוה וסוכה פרק ד' והת"יט כתב טעם אחר בשם הר"ספות, עכ"ל.

אמנם לפי דבריהם דלולב ומינו קודמים לאתרוג נוכפי הטעמים המבוארים שם, א"כ צ"ב אמאי הקדימה התורה אתרוג תחילה.

וי"ל עפ"י מש"כ התוס' (פסחים לו א) בד"ה עוני קרינן ביה, והא דגבי לולב (סוכה לב א) כ"ע מודו דכפת כתיב, ולא אמר כפות קרינן ויצטרך שני לולבים ליטול, אור"י משום דהתם סמכינן אקרא פרי עץ הדר, דלא משמע אלא חד, לכך מודו התם כ"ע דדרשינן מסורת, עכ"ל. ומתיישב מה שהתורה הקדימה אתרוג ללולב, כדי ללמד דמה אתרוג אחד כך לולב אחד. וכבר כתב כן עד"ר"ז בספר כפות תמרים (שם לב א) בד"ה תוספות ד"ה כפת, עיי"ש עוד שם מה שהאריך בזה.

ב-

גם יש לבאר ובהקדם מה שאמרו במדרש רבה (אמור פרשה ל אות יב), ד"א פרי עץ הדר אלו ישראל, מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. כפות תמרים אלו ישראל, מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח, כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים. וענף עץ עבות אלו ישראל, מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. וערבי נחל אלו ישראל, מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים.² ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקדוש ברוך הוא יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו, וכו' ע"כ.³

בחולין (צב א) איתא, אמר רבי שמעון בן לקיש, אומה זו כגפן נמשלה, זמורות שבה אלו בעלי בתים, אשכולות שבה אלו תלמידי חכמים, עליון שבה אלו עמי הארץ, קנוקות שבה אלו ריקנים שבישראל, והיינו דשלחו מתם ליבעי רחמים איתכליא על עליא, דאילמלא עליא לא מתקיימן איתכליא, ע"כ.

ובפי' רש"י (שם) בד"ה אומה זו, ישראל. נמשלה כגפן, "גפן ממצרים תסיע" (תהלים פ ט). זמורות שבה אלו בעלי בתים, דמה הזמורה הזו מוציאה לולבין ועלים ופרי והוא עיקר הגפן, כך בעלי בתים גומלי חסד ומחזיקים ידי עניים ומפזרים ממונם למלכות בשביל אחיהם ומתקיימים על ידם. עליון, שבגפן סובלין הרוח ומגינים על האשכולות שלא יכם שרב ושמש ורוחות, כך עמי הארץ חורשין וזורעין וקוצרין מה שתלמידי חכמים אוכלים. קנוקות וידייליש דלא חזו למידי, עכ"ל.

בספר ברכת חיים (אלטשטאדט, חלק האגדה, תולדות אות ט), בזה י"ל ג"כ דיוק המפרשים עם מה שבתורה שבכתב (בפי' אמור כג מ) הקדים האתרוג (פרי עץ הדר) לכפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל, ובתורה

¹ וכו' עד"ר"ז בספר פני יהושע (שם) ובספר פני שלמה (שם) עיי"ש בארוכה.

² ע"י בפי' יפה תואר (על המדרש שם) מש"כ בזה.

³ ועי' עוד בפייט ליו"ט ראשון של סוכות (בד"ה אקחה בראשון).

⁴ ובמרומי שדה (זו א) כתב עד"ר"ז: גדולה הבטחה שהבטיחן הקדוש ברוך הוא לנשים יותר מן האנשים. היינו משום דזכיין במה דמקרו בנייהו ומתני גברייהו, ואף על גב שהמה בטלים כמה שעות ונענשים על זה, מכ"מ האשה מקבלת שכר על השעה שלומדים, ואינן נענשין על שעה שמבטלים, שהוא שלא מרצונם של הנשים.